

A „piros virág” áldozata lett az emberiség egyik öröksége

„A tűz elhamvadása után kopárság, az új tavaszban új élet.”

(Gárdonyi Géza, 1902)

2018. szeptember 2-án az éjszaka közepén tűz ütött ki Rio de Janeiro központjában, ahol az emberfeletti erőfeszítések ellenére sem tudták megállítani a lángok terjedését. Így a tűz martalékvá vált Brazília Nemzeti Múzeuma, a brazil emberek és a dél-amerikai kontinens múltjának őrzője, az egyetemes emberiség kulturális örökségének nagyrésze. Szívszorító fájdalom volt látni a tűz pusztította károkat, a sajtóban megjelenő felvételeket és a kétségbeesett műtárgymenekítési erőfeszítéseket.

A múzeum rövid története és útja a pusztító tűzvész felé

Brazília első és legidősebb múzeumát VI. János (1816-1821) portugál uralkodó 1818-ban királyi múzeumként alapította. Célja a Portugália, Algarves és Brazília Egyesült Királyságához tartozó Brazil Királyság tudományos megismerésének elősegítése volt. A gyűjteménynek helyet adó neoklasszicista épület kezdetben a portugál királyi, majd a brazil császári család otthonául szolgált. A XIX. század végén, 1892-ben költözött ide az 1818-ban alapított múzeum, melyet 2018-ban, fennállásának 200. évfordulóján a lángok örökre elnyeltek.

A XIX. században a gyűjtemény már Dél-Amerika legjelentősebb tudományos anyagát tudhatta magáénak, melyhez számos neves, nemzetközileg elismert németországi szaktekintély adta a tudását, mint például Maximilian zu Wied-Neuwied természet- és néprajztudós, Johann Baptist von Spix biológus, Carl Friedrich Philipp von Martius botanikus és felfedező. A távoli fekvésű országba egyre több európai kutató érkezett, így nyitva további lehetőségeket a gyűjtemény gyarapításához, mely eredmények I. Péter (1822-1831) brazil uralkodó nevéhez kötődnek. Utódja, II. Péter (1831-1889) idején a múzeum az archeológiai, antropológiai és paleontológiai irányba nyitott, ezzel bővítve a már nemzetközileg ismert állományukat. II. Péter utazásai során hatalmas mennyiségű és értékű leletet küldött a múzeumnak, így alapozva meg annak botanikai és ókori gyűjteményét. A császár előrelátóan gondoskodott a szakemberek képzéséről valamint a külföldi tudósok Brazíliába csábításáról is. Elsőként Ludwig Riedel német botanikus érkezett, a múzeumhoz tartozó későbbi botanikus kert megalapítója és a gyűjtemény első külföldi állandó munkatársa, majd további tudósok

kövezték, az amerikai geológus és paleontológus, Charles Frederick Hartt, kinek szakterülete Brazília ősmaradványai voltak, s aki expedíciói során több mint fél millió darabos felajánlásával alapozta meg a geológiai és őslénytani gyűjteményt, valamint a német kémikus, Theodor Peckolt, aki a brazil őshonos növények gyógyászati hatásait vizsgálta.

A Brazil Nemzeti Múzeum épülete a tűz pusztítása előtt
(<http://www.museunacional.ufrj.br>).

1889-ben a császárt megfosztották a trónjától és az akkori múzeumigazgató, hogy példázza ellenszenvét az uralkodóval szemben, hirtelen döntéssel kirúgta a császár hívta kiváló tudósokat. A köztársaság pártiak, hogy eltüntessenek minden, az uralkodóhoz és a dinasztiahoz kapcsolódó szimbólumot, 1892-ben a császári rezidenciába költöztették a múzeumi gyűjteményt. 1946-ban a múzeum vezetését a Brazíliai Egyetemre bízták, majd annak jogutódjára, a Rio de Janeiro-i Szövetségi Egyetemre, amelynek keretén belül működik ma is a múzeum, így a kutatók és hallgatók közvetlenül vizsgálhatták a gyűjteményt. A második évezred végéig az intézmény „Csipkerózsika álomba” süllyedt. A fejlesztések a forráshiány és az ország politikai instabilitása miatt elmaradtak.

Az évente közel 150 ezer látogatót fogadó intézmény költségvetését 2014-ben erősen megszorították, attól kezdve évente mintegy 40 millió forintból kellett fenntartani a kiterjedt gyűjteményeket. Ennek eredményeként az épület állaga rohamosan romlott. 2018. június 6-án, a bicentenáriumi fennállási ünnepségen már látható volt, hogy hathatós állami támogatással lehet csak rendezni a múzeum sorsát. Sajnos a felismerés és intézkedés későn

következett be, hiszen idén szeptember 2-án az eddig ismeretlen okokból felcsapó lángok útját nem tudták megfékezni.

Több emberi mulasztás is közrejátszott a tűz gyors terjedésében, melyből ki kell emelni a korszerűtlen tűzbiztonsági rendszert, valamint hogy az oltás során a közelben lévő csapokban nem volt víz vagy csak kis nyomással működtek, így a közeli tóból szivattyúzott vízzel az oltás során értékes időt vesztek az oltásban részt vevők.

Az egykori gyűjtemény egykori világritkaságokkal

A múzeum több mint 20 millió tárgyból álló gyűjteménnyel rendelkezett, amely magába foglalta Brazília legjelentősebb természetrajzi és antropológiai tárgyi anyagát illetve számos olyan kincset, amely a világ távoli tájairól, más kultúráktól vagy éppen antik civilizációktól származott. E gyűjtemény nem csupán Brazília, de egész Dél-Amerika, illetve Latin-Amerika legnagyobb ilyen gyűjteménye is volt, melynek becslések szerint 90%-a a tűz áldozatává vált. Michel Temer brazil államfő felbecsülhetetlennek nevezte a károkat, üzenetében így fogalmazott: „*Kétszáz év kutatói munka és tudás veszett kárba.*”, míg Mérciós Gomes antropológus, a brazil őslakosok nemzeti alapítványának volt elnöke egyenesen az alexandriai könyvtár leégéséhez hasonlította a károkat.

A múzeum főhomlokzata a tűzoltás után: kiégett termek, beszakadt szintek, hamuvá lett kincsek (<https://www.standard.co.uk>).

A múzeum két évszázados fennállása során számtalan felfedező expedíció, régészeti feltárás, helyi és látogatói adományozók, vásárlások, valamint cserék és

ajándékozások révén gyarapodott. A gyűjteményt hét fő csoportba lehetett osztani az állományuk szerint: az élettelen világ tudományán belül jelentős volt a geológiai, ásványtani, őslénytani és meteoritgyűjtemény, mely teljesen elpusztult. Brazília a „Föld kincses ládája”, így az ásványtani veszteség leírhatatlan. Az őslénytani teremben a legidősebb ősmaradványok, teljes csontvázak, fajleíró minták semmisültek meg, melyek oktatási céllal az állandó kiállítások részei voltak. A meteoritok egy része menthető, mivel anyaguk révén az extrém hőmérsékletnek is ellenállnak, de így is komoly sérülést szenvedtek. Hatalmas kár érte az 1784-ben talált Bendegő nevű hullócsillagot, mely a maga 5260 kg-os tömegével a brazil minták közül a legnagyobb, az egyhelyen találtak közül pedig a világon a második legnagyobbnak számított. A növénytani és állattani gyűjteményben a világ legnagyobb esőerdejéből származó leletek valamint a Föld faunáját és flóráját bemutató műkincsek veszttek oda. Az antropológiai, néprajzi és régészeti értékek gyűjtése nem csupán a helyi őslakosok emlékeire szorítkozott, hanem az amerikai kontinensre, így az első emberi leletekre, de emellett a több mint 700 darab ókori egyiptomi relikvia, a Pompeiiből származó eredeti freskók, a mediterrán világ, a görög és római korok, a prekolumbiánus, például amazonasi, mezoamerikai, andoki kincsek is odavesztek.

A múzeum helyet adott a több mint 530 ezer régi és új tudományos kötetből és folyóiratokból álló könyvtár komplexumnak is, mely a kontinens egyik legnagyobbjának számított, s kincseivel világhírű volt. Egy múzeum épületében a leltárkönyvek, a fotódokumentáció és külső raktárak elengedhetetlenek. Nem érkezett még hír, hogy ezek megmenekültek volna. Ha odavesztek, akkor a helyreállítás lehetetlen feladatnak tűnik.

A jövő feladatai, az újra nyitás és a megmaradt állomány

A brazil gyűjteményben a tűz olyan emlékeket pusztított el, melyek sohasem pótolhatók a legnagyobb igyekezet és legjobb szándék mellett sem. Ennek oka egyszerű: minden minta, relikvia, műtárgy egyedi és megismételhetetlen. Jelenleg az intézmény honlapján az olvasható, hogy a múzeum összes kiállítása korlátlan ideig zárva tart. Sajnos még nem lehet pontosan tudni, hogy mi veszett végleg oda és mi menthető még. A hazai Természettudományi Múzeum 1956-os pusztulásának példájából ítélve sajnos nem sok jóval bíztatnak a szakemberek, ennek ellenére a brazil múzeum vezetői örömmel tudatták a világgal, hogy a melléképületet és a botanikus kertet, a herbáriumgyűjteményt és a központi könyvtárat nem érintette a tűz, így ezek a gyűjtemények tovább képviselhetik a világ nagy tudományos műhelyei között a brazil intézményt. A legfrissebb hírek azonnal körbejárták a világot, a világhírű Luzia, azaz a közel 12 ezer éves női, a kontinens legidősebb

csontmaradványa megmenekült, így a restaurálása után az új múzeum éke és szimbóluma lehet.

A múzeum a médián keresztül kéri és fogadja a segítséget a világ bármely pontjáról. Felhívásaikban régi köteteket, tárgyi vagy digitális emlékeket, a gyűjteményekről képeket és információkat várnak a múzeum szakemberei, ami jól példázza, hogy az állományban akkora volt a veszteség, hogy azt felmérni sem tudják, nemhogy helyreállítani. Ezenfelül önkénteseket, adományokat is szívesen várnak, valamint céljuk az egykori múzeum digitális bemutatása. A brazil kormány 1,2 milliárd forintnak megfelelő alapot hozott létre, melyhez az UNESCO, valamint többek között Franciaország és Egyiptom is azonnal felajánlotta a szakmai segítségét. Az internetes adatszolgáltatók közül a Wikipedia az egykori látogatói fotók alapján próbálja feltérképezni az egykori gyűjteményt. Kezdeményezése ígéretesnek tűnik.

Az írásom elején idézett Gárdonyi Géza A láthatatlan ember című művének kiragadott során elgondolkodva én bízom benne, hogy a kopárság után új élet jön a múzeum életébe, melynek erőfeszítései már látszanak, hiszen a múzeum sorsát szívükön viselők egy komplex programot létrehozva várják a segítő szándékú emberek összefogását. A brazil ásványtani gyűjtemény újra nyitását támogatva én „*az új tavaszban új élet*” reményében hazai mintákkal segítem a távoli múzeumot, mely bízom benne, hogy a brazil szakemberek és látogatók örömeire fog szolgálni, és képet ad hazánk élettelen tudományi világából a távoli kontinensen, így öregbítve a magyar ásványtan hírnevét, s így hozva kapcsolatot városunk és Dél-Amerika népei között.

Oláh Róbert

Felhasznált irodalom

Pires, de O.D., 2017: 200 Anos do Museu Nacional. Museu Nacional – Universidade Federal do Rio de Janeiro – Associação Amigos do Museu Nacional, Rio de Janeiro, 1-40.

Brazil Nemzeti Múzeum hivatalos honlapja: <http://www.museunacional.ufrj.br>

BBC News, CNN, Evening Standard, National Geographic, The Guardian, The National Post és a The New York Times idegen nyelvű híradásai, valamint a Magyar Távirati Iroda sajtóanyagai.

A jelen írás az alábbiakban jelent meg: Nagykőrösi Kalendárium. Nagykőrös, 2018, 129-131.